

v Edinburgu. Prvi je predstavil avtomatsko kartiranje leksikalnega gradiva in problem abstrahiranja in posploševanja narečnih različic, drugi pa je prikazal, kako informatorji – nejezikoslovci rišejo narečne zemljevide, npr. jezikovno mejo med angleškim in škotskim delom Velike Britanije.

Nekaj predavanj je zajelo tudi sodobne medije. **Christiana Themistocleous** z univerze v Manchesteru je predstavila kodno preklapljanje in mešanje na primeru pogovorov v spletnih klepetalnicah, **Charley Rowe** in **Eva L. Wyss** (ZDA–Švica) prispevek o jeziku v sodobnih medijih, kot so časopis, radio, televizija, film in internet, **Sharon Millar** z Danske prispevek o telefonskih sporočilih in elektronski pošti, **Stefania Spina** iz Italije pa prispevek o jezikovni rabi na italijanski televiziji. Švicarka **Eva L. Wyss** je opazovala razvoj pisanja pisem od 19. stoletja do sodobne elektronske pošte, Nemka **Anabel Quan-Haase** pa vpliv spletne komunikacije mladih na njihovo družabno življenje.

Finska študentka **Elina Westinen** je predstavila jezikovno podobo besedil finskih raperskih glasbenih skupin in raziskovala, kako je hip-hop identiteta vpeta v finsko

rapersko liriko, zlasti z mešanjem finščine z angleščino. Švedinja **Jenny Öqvist** je v svojem prispevku opomnila na regionalne jezikovne različice v švedski popularni glasbi. Avtorica je kot vzporednico omenila angleško skupino *Arctic Monkeys*, za katero je značilen severnjaški naglas, sama pa se je osredotočila na rabo stockholmskega narečja v švedski pop glasbi v zadnjih štiridesetih letih. Medtem ko se v zvrsteh, kot so folk, pop in rock, narečje zelo redko pojavlja, velja za hip-hop prav nasprotno – tu se narečne prvine pojavljajo pogosto in sistematično.

Konferenca je bila zelo informativna in tudi organizatorji so se odlično odrezali. Kljub intenzivnosti predavanj je bilo dovolj priložnosti za navezavo medsebojnih stikov, izmenjavo mnenj in različnih pogledov na raziskovanje jezikovnih različic. Zadnji dan so določili, da bo naslednja konferenca (*ICLaVE 6*) potekala konec junija 2011 v Freiburgu v Nemčiji.

Tjaša Jakop  
ZRC SAZU  
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša  
jakop@zrc-sazu.si

### *O jezikovni situaciji v novonastalih državah bivše Jugoslavije*

**Vesna Požgaj Hadži, Tatjana Balažic Bulc in Vojko Gorjanc (ur.): Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije. Zbirka Kulturna Sožitja. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2009. 308 str.**

Monografija o jezikovni situaciji v Sloveniji in v drugih državah bivše Jugoslavije je prvo tovrstno delo na ozemlju bivše Ju-

goslavije po letu 1991, ki lahko v nadaljevanju prispeva zlasti k boljšemu razumevanju jezikovnih stanj na tem južnem delu

Evrope.<sup>1</sup> Nujnost oz. potrebnost obravnave, ki naj bi hkrati tudi čimbolj celovito predstavila nadvse aktualno jezikovno dogajanje, se posredno nakazuje tudi v združitvi treh vidikov, ki so v knjigi predstavljeni s tremi tematskimi sklopi: *I Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije* (13–111, avtorji prispevkov: Tatjana Balažic Bulc, Ranko Bugarski, Aleksandra Gjurkova, Vojko Gorjanc, Marina Katnić Bakaršić, Jagoda Granić, Igor Lakić, Vlado Mihelj, Vesna Požgaj Hadži), *II Status jezikovnih variant znotraj prvih jezikov* (115–177, avtorji prispevkov: Monika Kalin Golob, Damir Horga, Vesna Mildner, Vesna Požgaj Hadži, Simon Šuster) in *III Status tujih in drugih jezikov* (181–265, avtorji prispevkov: Tatjana Balažic Bulc, Mirjana Bernjak, Neva Čebren, Ina Ferbežar, Vesna Mikolič, Julijana Vučo), sledijo še izvlečki v angleščini (269–290), kratka predstavitev avtorjev (295–300) in imensko kazalo (305–308).

In če se je desetletja dolga prevladujoča jezikovna avtoriteta v obliki poenotenega srbohrvaškega jezika že razbila, pa proces iskanja ločevalnih prvin in standardizacije posameznih jezikov, ki jih govorijo na Hrvaškem, v Srbiji, v Bosni in Hercegovini in v Črni gori, še poteka, in največ jezikovnih novosti dosedaj je v hrvaščini.

Današnje stanje na Balkanu samo še potrjuje samoumevno organsko vpetost jezika v celotno družbeno dogajanje in spremenjeno oz. spreminjajočo jezikovno sliko je bilo potrebno in koristno predstaviti in pokomentirati v samostojni publikaciji.

<sup>1</sup> Dober odziv na dvodnevni simpozij, zlasti kot na dvodnevni posvet, je komentirani opis z naslovom *Novi jezikovni babilon na Balkanu* avtorja Marjana Horvata v *Mladini* s 6. novembra 2009, na straneh 46–48.

V nadaljevanju bo povzetih nekaj vsebinskih poudarkov in pokomentiranih nekaj trditev oz. ugotovitev (z navedbo avtorja in strani).

V okviru prvega tematskega sklopa *I Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije* bi veljalo poudariti:

Slovenščina je z vzpostavitvijo države dobila vlogo državnega jezika, vendar se kljub sprejetju Zakona o javni rabi slovenščine (2004) in kljub Resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko (2007) v slovenski jezikovni politiki pogreša proaktivnost, ki je delovanje slovenske jezikovne politike zaznamovala že v okviru bivše Jugoslavije. Sprememba obrambne pozicije slovenskega jezikovnopolitičnega delovanja v proaktivno je namreč ključnega pomena tudi za sooblikovanje jezikovnopolitičnih načel Evropske unije (Gorjanc, 17–18, 23). O vprašanju srbohrvaščine kot dolgoletnega prestižnega jezika v Jugoslaviji ni bilo možno razpravljati brez političnih konotacij. Vendar se skoraj po dveh desetletjih čustva ohlajajo in jeziki, ki so nasledili srbohrvaščino – tj. hrvaški, srbski, bosanski in črnogorski, postopoma izgubljajo negativne konotacije. Z učnim načrtom z leta 2006 sta se v slovensko šolo kot osnovnošolska izbirna predmeta vrnila hrvaščina in srbsčina, kar pa se ne sme izenačevati z zakonsko možnostjo, ki otrokom jezikovnih manjšim omogoča učenje maternega jezika.

Danes ima slaba polovica anketiranih v Sloveniji nevtralen odnos do jezikov bivše Jugoslavije, kar je primerjalno s prejšnjimi obdobji večje nestrpnosti zelo pozitiven napredek (Požgaj Hadži, Balažic Bulc in Mihelj, 30–31, 36).

Konec leta 1990 se je potrdil uradni naziv *hrvaški jezik* kot državni jezik Republike Hrvaške. Proces inštitucionalizacije hrvaščine se je nadaljeval z ustanovitvijo Inštituta za hrvaški jezik in jezikoslovje (2007) in s pospešeno politiko terminološkega načrtovanja. Negativna stran se je kazala s

purizmom v več oblikah in s »paranormativnimi priročniki«, kar ovira hitrejšo oblikovanje enovite in splošnosprejemljive pravopisne norme (Granič, 51, 54).

Še najmanj sprememb je glede na bivšo skupno srbohrvaščino doživel *srbski jezik*, zato pa si je na ravni /za/pisanega jezika ideologizirani privilegij pridobila cirilica, medtem ko z latinično pisavo tekmuje mednarodni način prečkovanja (Bugarski, 62–65, 68).

Od leta 1991 obstaja tudi *bosanski jezik*, vendar se bo o pravi jezikovni politiki v Bosni in Hercegovini lahko začelo govoriti šele, ko se bodo zaključili procesi standardizacije vseh treh uporabljenih jezikov, tj. bosanščine, hrvaščine in srbsčine, in ko bodo vsi trije postali del zavesti in zlasti zdravih medkulturnih povezav med prebivalci BiH (Katnić Bakaršić, 76, 82). Črnogorščina je status uradnega jezika dobila leta 2007, vendar proces standardizacije še poteka. O pravopisu *črnogorščine* odloča heterogena ekspertna skupina, pretežno sestavljena iz Nečrnogorcev; pri vsem tem pa je mogoče najslabše to, da je omenjena skupina samo rezultat nezmožnosti sodelovanja prejšnjih dveh ekspertnih skupin – ene emotivno-tradicionalnejše in druge bolj pragmatično-razumsko usmerjene (Lakić, 88–89, 91–92).

Tudi v tem primeru se potrjuje nekoliko prirejen pregovor, da ima pač jezik oz. narod takšen pravopis, kot si ga zasluži!

Z zakonom iz leta 1998 je *makedonski jezik* potrjen kot uradni jezik države Republike Makedonije. Zlasti na zahodu države pa je intenzivno sobivanje makedonščine in albanščine.

Še vedno ostajajo oz. se postopoma rešujejo problemi, povezani s standardizacijo prečkovanja iz tujih latiničnih pisav v cirilico in obratno – to je zelo vitalni del boljših medjezikovnih povezav v prihodnosti (Gjurkova, 104, 109).

Na vprašanje /ne/sprejemanja tujih in drugih jezikov se nanašajo predstavitve v tretjem tematskem sklopu *III Status tujih in drugih*

*jezikov*, ki opozarjajo na:

Rezultati raziskave o stereotipnih predstavah o govorcih tujih jezikov so pokazali, da je najbolj pozitivno označena angleščina, in sicer govorec britanskega standarda – ta je označen kot izobražen, pameten, eleganten, urban, dostojanstven, aktiven in odločen, na drugi strani pa so govorcem kitajščine in španščine pripisane tako pozitivne kot negativne oznake. Med sosednjimi jeziki je najbolj pozitivno označena nemščina – govorec nemščine je označen kot izobražen, pometen, uspešen, vljuden, urban, aktiven in odločen, sledi madžarščina, italijanščina pa ima tako pozitivne kot negativne oznake. Med novonastalimi standardi bivše srbohrvaščine je najbolj pozitivno označen govorec bosanščine, ki naj bi bil izobražen, pameten, vljuden, odprt, iskren, naraven, skromen, ljubezniv in aktiven, nekoliko negativno je označena srbsčina in še bolj negativno hrvaščina. Z vidika prepoznavnosti pa so po pričakovanju najbolj prepoznavni svetovni jeziki, v prvi vrsti angleščina, italijanščina, nemščina in španščina; zaradi sosesčine je dobro prepoznavna tudi madžarščina (Balažić Bulc, 188–191).

S težnjo po čimbolj naravnem in učinkovitem sporazumevanju sta pri besedilnem sporočanju izpostavljeni in predstavljeni dve bistveni merili – sprejemljivost in razumljivost besedila. Obe sta odločilni tako za domačega kot za tujega govorca oz. bralca, bistveno odločata o dostopu do znanja, in iz tega sledi še vprašanje kot izziv, ali imajo tuji govorniki v Sloveniji dovolj možnosti in spodbude, da bi se naučili slovenščine skladno zastavljenim pričakovanjem (Ferbežar, 199, 208–209).

V večkulturnih okoljih je vse bolj živo zavedanje, da država poleg svoje nacionalne jezikovne skupnosti v svoje aktivno družbenopolitično delovanje vključuje tudi pripadnike drugih jezikovnih in etničnih skupnosti.

Večkulturna družba mora sčasoma prerasti v medkulturno družbo in tako lahko nacionalna politika postane tudi medkulturna (Mikolič, 213, 218, 223).

Družbeno-politične spremembe pa omogočajo in zahtevajo hkrati, da se na novo vzpostavi odnos tudi do lastnega jezika, in o tem pišejo referenti v drugem tematskem sklopu *II. Status jezikovnih variant znotraj prvih jezikov*, kjer ugotavljajo:

Medijski jezik in vsakdanja jezikovna raba sta prepletena in vpliv je dvosmeren.

Novinarski jezik in posledično besedila po letu 1991 kažejo že novo specifikko – občuten je porast senzacionalnega popularnega in tabloidnega novinarstva, kar ima za posledico tudi mešanje oz. neizčiščeno rabo žanrov.

Opazne jezikovnostilistične spremembe v poročevalnih besedilih sproža ravno prekomerno vrednotenje in aktualiziranje. Tudi v našem prostoru se vse bolj potrjuje, da je sodobno stanje tabloidnega novinarstva »rezultat dinamike med občinstvom, novinarstvom in ekonomskimi silami« (Kalin Golob, 115, 119, 123, 126).

Raziskave kažejo, da se jezikovna toleranca pri uporabi govornih različic zvišuje, kar je posledica zlasti višje stopnje jezikovne osveščenosti in bolj suverene jezikovne rabe sploh; tako postopoma izginjajo tudi manjvrednostni predsodki (posledično strah) govorcev pred standardizirano obliko jezika. Ti

pokazatelji so spodbudni (Mildner, 158).

Jezikovna negotovost namreč lahko vodi v brezpotrebno in zlasti neustrezno hiperkorektnost, obenem pa lahko bistveno omejuje izrazne zmožnosti. Tudi v jeziku sta pretirana prilagodljivost in sprejemanje stigmatiziranih slabosti. Zaenkrat ostaja še odprto vprašanje, koliko se lahko jezikovna negotovost spreminja v procesu izobraževanja in poklicnega uveljavljanja (Šuster, 175).

Monografija je napisana tako, da jo lahko poglobljeno problemsko prebirajo strokovnjaki in študentje, hkrati pa je lahko zgolj informativno branje najširši javnosti, ki želi samo bolje poznati in tudi razumeti današnje jezikovno in kulturno stanje v novonastalih državah bivše Jugoslavije. Zato je bila odločitev urednikov, da dvodnevni simpozijski dogodek oblikujejo v trajnejši knjižni zapis, zelo dobra in zlasti zelo potrebna.

Andreja Žele

ZRC SAZU

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša*  
andrezaz@zrc-sazu.si